

manizmu, pierwszeństwo przyznaje jednostce partycypatywnej przed organizacjami orientującymi się na paternalizm.

Podniesione w prezentowanej pracy problemy mają swoje odbicie w literaturze przedmiotu, którą starannie wyselekcjonowaną wskazano w zestawieniu „Literatura”. Jest to również cenna część publikacji; wskazuje się tu najnowsze publikacje zachodnioeuropejskie podnoszące zagadnienia globalizmu oraz starannie wykazuje się najnowsze pozycje opublikowane w Polsce. Zestawienie to ma istotną wartość dydaktyczną; w istotnym stopniu odbija stan badań (zainteresowań poznawczych) nad problemem.

W ogólnej refleksji dotyczącej prezentowanej książki należy podkreślić, że jest ona znaczącą pozycją ukazującą istotę zjawiska globalizacji, jest też odbiciem towarzyszących mu kontrowersji, sporów; jest to książka inspirująca do pogłębianej analizy dotyczącej różnych aspektów zjawiska. Nie pretenduje ona do miana podręcznika czy przewodnika z zakresu globalistyki, co zresztą Autor zaznaczył w słowie wstępnym; napisana jest w formie eseju, dyskursu; każde z sześciu zaprezentowanych zagadnień stanowi swoiście odrębną całość, związaną jedynie hasłem globalizacji z innymi zagadnieniami. Książka jest wielce interesująca z punktu widzenia edukacji akademickiej; przypomina się w niej o powołaniu nauki, o odróżnieniu dyskursu potocznego od wyzwań badawczych; podkreśla się wagę rozpoznawania przemian współczesnych, zarówno o zasięgu uniwersyfikującym, jak dywersyfikującym świat.

Andrzej Chodubski

Świat po 11 września 2001 roku, pod red. Krzysztofa Gładkowskiego, Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2003, ss. 439.

Szczególna cezura w dziejach powszechnych, w rozwoju cywilizacji jest 11 września 2001 r. Powszechnie zauważa się, że zniszczenie wież World Trade Center – ikony współczesnego Zachodu, a przy tym spowodowanie kilku tysięcy ofiar ludzkich, stało się ważnym przełomem świadomościowym, skłaniającym do refleksji nad kierunkami kształtowania dalszego rozwoju cywilizacyjnego. Ujawniła się zaduma nad zagro-

żeniami wynikającymi z rozwoju naukowo-technicznego oraz odczytuje się w nowym wymiarze wiele kwestii etycznych, które ulegają radykalnym przemianom pod wpływem szybkiego tempa rewolucji naukowo-technicznej, coraz częlejszego zastępowania moralności przez prawo, tworzącego się synkretyzmu kulturowego. Pod wpływem tragedii na nowojorskim Manhattanie formuluje się przewartościowujące oceny na temat współczesnego obrazu życia społeczno-politycznego i ekonomicznego świata oraz stawia się pytania dotyczące przyszłości świata. Znaczący udział w tym względzie mają środowiska polityczne. W listopadzie 2001 r. postawiono takie pytania na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim. Dotyczyły one zwłaszcza kondycji współczesnego świata w warunkach ujawnionej sytuacji globalnej 11 września 2001 r. Głos w formie referatów zabrało 36 osób. Opublikowano w prezentowanej pracy.

Pod względem promocyjnym referaty podzielono na trzy podstawowe części, tj. pierwszą pt. *Filozoficzne i historiograficzne implikacje społeczno-politycznej sytuacji świata*, gdzie zamieszczono siedem z nich, a mianowicie: 1. Maria Krzysztof Byrski, *Trwały rozwój czy rozwój trwania?*, 2. Wojciech Kaute, *Filozofia i polityka w perspektywie „końca historii”* (na marginesie 11 września), 3. Waldemar Kuligowski, *Czy koniec relatywizmu?*, 4. Krzysztof Polit, *Koncepcja państwa narodowego José Ortegi y Gasseta jako alternatywa wobec myśli nacjonalistycznej i fundamentalistycznej*, 5. Jan Kłos, *Syndrom wypalenia – w siódmach polaryzacji*, 6. Ks. Jan Urban, *Kościół rzymskokatolicki wobec islamu*, 7. Krzysztof Gładkowski, *Religia jako narzędzie manipulacji w polityce*. W części drugiej pt. *Polityczny obraz państw i kontynentów* zaprezentowano dwanaście referatów, tj. 1. Jacek Jan Pawlik, *SVD, Czarna Afryka w dobie globalizacji*, 2. Degefe Gemechu, *Polityczne i ekonomiczne reperkusje wydarzeń 11 września 2001 roku w Afryce*, 3. Arkadiusz Żukowski, *Konflikty rasowe i etniczne w Republice Południowej Afryki – przeszłość i współczesność. Próba zarysu problematyki*, 4. Wojciech Stankiewicz, *Historyczne i współczesne stimulatory polityki rasowej w Republice Południowej Afryki*, 5. Benon Gaziński, *Bezpieczna Europa jako fundament współczesnych struktur w koncepcji Jeana Monneta*, 6. Adam Hołub, *Demokracja niemiecka wobec skrajnej prawicy*

w dobie jednoczącej się Europy, 7. Selim Chabzjiewicz, *Myśl religijna i polityczno-filozoficzna muzułmanów rosyjskich na przełomie wieków XIX i XX*, 8. Akhmed Dzantamirow, *Czeczeni wobec wydarzeń 11 września*, 9. Adam Wąs, SVD, *Bracia muzułmanie w Jordanii. Umiarkowany fundamentalizm islamski*, 10. Stanisław A. Wągrocki, SVD, *Wydarzenia o zasięgu globalnym i ich wpływ na lokalne zmiany społeczno-kulturowe na przykładzie Papui Nowej Gwinei*, 11. Wioletta Szkup, *Wpływ polityki wyznaniowej Chińskiej Republiki Ludowej na kształtowanie się nacjonalizmu w Tybecie po 1949 roku*, 12. Krzysztof Nieszawiec, SVD, *Miejsce Kościoła rzymskokatolickiego we współczesnych Chinach*.

W części trzeciej zatytułowanej *Miscellanea społeczno-polityczne: globalizacja, przemiany społeczne i etniczne, świat wartości* prezentuje się siedemnaście referatów: 1. Anna Maria Orla-Bukowska, *Amerykanie i duch Ameryki po 11 września*, 2. Adam Jerzy Socha, *Recepta 11 września 2001 roku w polskich mediach*, 3. Krzysztof D. Szatrawski, *Subkultura hakerska a terroryzm informacyjny. Wolność i odpowiedzialność w sieci globalne*, 4. Tomasz Woźniak, *Pułapka cywilizacyjna i nieświadomość zbiorowa. Analiza dyskursu publicznego prowadzonego w Polsce*, 5. Roman Bäcker, *Antyglobalizacyjne ruchy społeczne*, 6. Bronisław Bombała, *Globalizacja czy inkulturacja?*, 7. Beata Tomaszewska-Hońb, *Proces zmian w przedsiębiorstwach w dobie globalizacji*, 8. Daniel Wincenty, *Společne konsekwence wydarzeń 11 września a koncepcja „maximum security society” Gary’ego T. Marxa*, 9. Marcin Szałowski, *Rola kapitału społecznego społeczeństwa amerykańskiego w przezwyciężaniu kryzysu po 11 września*, 10. Krzysztof D. Szulborski, *Wartości postspołeczeństwa*, 11. Bożena Domańska, *Etniczność jako forma kapitału społecznego na przykładzie Warmii i Mazur*, 12. Ewa Gładkowska, *Rozterki tożsamości wobec tendencji unifikujących we współczesnym świecie*, 13. Anna Korzeniewska, *Życie społeczne i kulturalne Ukraińców w Bartoszycach*, 14. Anna Organiściak-Krzykowska, *Bezrobocie i ubóstwa jako kwestie społeczne współczesnego świata*, 15. Krystyna Nowosielska, Majka Łojko, *Polityka prorodzinna na tle przemian globalnych*, 16. Marcin Szywał, *Przeciwdziałanie procederowi prania pieniędzy na przykładzie wybranych regulacji prawnych Unii Europejskiej i Polski*, 17. Danuta Tomaszew-

ska, *Eko-rozwoj: cywilizacyjna konieczność czy kulturowa utopia*.

Referaty poprzedzają „Słowo od redaktora serii” oraz „Wprowadzenie”. W pierwszym z nich wskazuje się, że prezentowana książka otwiera serię wydawniczą „Studia Politologiczne”, które przewiduje wydawać Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; jej celem jest stworzenie forum dyskusyjnego uczonych nad aktualnymi wyzwaniami i zagrożeniami współczesnego świata. W drugim podkreśla się, że wydarzenia z 11 września, które miały miejsce w USA wstrząsnęły powszechnie świadomością mieszkańców planety; „świat po 11 września” to określenie – symbol zawierający w sobie lęk, obawę i niepokój o przyszłość świata, człowieka, to nakaz zastanawiania się nad kierunkami narzucanymi rozwojowi świata przez wiodące ośrodki polityczne.

W referatach, a w tym w myśli intelektualnej i filozoficznej, ukazuje się złożoność współczesnej cywilizacji, zauważa się różne dychotomie sprzeczności interesów, aspiracji, dążeń, a w tym ujawnia się wielkie zróżnicowanie w rozwoju cywilizacyjnym świata; koncentrując się na prezentacji cywilizacji Zachodu oraz związanych nadsześciach z jej rozwojem wskazuje się, że np. 11 września okazało się, że najwyraźniej do budowy stosunków międzyludzkich, które miały zapewnić ludzkości ów „lot ku słońcu” użyto czegoś na kształt nietrwałego wosku; dwie wieże Światowego Ośrodka Handlu jak „dwa skrzydła Iłkara stopiły się w oka mgnieniu” (s. 29). Przypomina się, że rozwój jest tylko o tyle uzasadniony, o ile służy ludzkiemu trwaniu w zgodzie z naturą rzeczywistości (s. 33).

Zwracając uwagę na problem oceny zachodzących współcześnie zjawisk i procesów wskazuje się na tzw. postnowożytność, która powoduje myślenie powierzchowne, zdroworozsądkowe, nie powoduje skłaniania do wysiłku poszukiwania „istoty” rzeczy (s. 36–37). W kontekście przeobrażeń współczesnej kultury i cywilizacji ujawnia się badanie powierzchni „faktów”. Nie jest ono w stanie zastąpić myślenia, które sięga fundamentów tych „faktów”, myślenia pogłębionego. W kształtowaniu oblicza współczesnej cywilizacji ogromną rolę odgrywają media. Zauważa się, że ludzkość pozostaje coraz silniej w ich okowach; żyje w świecie symulowanym, gdzie najpierw jest mapa, a później terytorium, gdzie jest spetryfikowany wizerunek, a żywy człowiek zaj-

muje miejsce odległe; obecnie toczy się globalna wojna, w której środkami masowego rażenia są media (s. 51).

Na uwagę zasługuje refleksja dotycząca niedoceniań przewidywania przyszłości; postrzega się, że rzeczywistość ta jest w dużej mierze konsekwencją dziedzictwa grecko-rzymskiego; przypomina się, że „Grekorzymian cechowała zadziwiająca ślepota na sprawy przyszłości, nie widzieli jej, tak jak ich daltonista nie widzi koloru czerwonego; żyli natomiast mocno osadzeni w przeszłości. Przed zrobieniem czegokolwiek cofali się najpierw o krok, szukali w przeszłości wzorca dla sytuacji obecnej, a gdy go znaleźli, rzucali się w teraźniejszość chronieni a zarazem deformowani przez ów znamienity pancerz przeszłości. Dlatego całe ich życie było w pewnym sensie odradzaniem się dawnego życia” (s. 61–62).

Kształtującą się globalną rzeczywistość społeczno-polityczną ukazuje się też przez pryzmat wielkiego pola rozgrywki pomiędzy „my” i „oni”, zauważając przy tym, że analiza ta powoduje zamykanie się w stereotypowym myśleniu; myślenie to z kolei eliminuje możliwość porozumiewania, które zakłada nie tyle rezygnację z własnej prawdy, ile szacunek wobec prawdy cudzej (s. 77).

Charakteryzując Afrykę przypomina się dane faktologiczne, m.in. że jej obszar zajmuje 1/5 lądów Ziemi; że istnieją w niej 53 niepodległe państwa, które różnią się od siebie wielkością; największe terytorium zajmuje Sudan (8 razy jego powierzchnia jest większa niż Polski), najmniejszym są Seszele (443 km²). Odnosząc się do kwestii polityki USA wobec kontynentu afrykańskiego określa się ją bardzo delikatną sferą (s. 113), jako że nie przywiązuje istotnej wagi do ujawniających się problemów na tym kontynencie. W kontekście rozwoju terroryzmu wskazuje się, że ignorowanie Afryki przez USA oraz mocarstwa zwiększa ryzyko terroryzmu (s. 123). Odnosząc wydarzenia nowojorskie z 11 września 2001 r. do rzeczywistości rasowo-etnicznej w Republice Południowej Afryki zauważa się, że wywarły one pośredni wpływ na interakcje pomiędzy grupami rasowymi i etnicznymi w tym państwie. Oficjalnie zamach został ostro potępiony przez rząd i parlament południowoafrykański; stanowiska tego nie podzieliły jednak niektóre grupy rasowe i etniczne; nastąpiła radykalizacja postaw wśród społeczności islamskiej; ujawniły

się postawy wrogości wobec Stanów Zjednoczonych (s. 140).

Wskazując na przyczyny ujawniania się sprzeczności na tle rasowym podkreśla się problem dążenia rasy białej do dominacji społeczno-politycznej w Afryce. W RPA 13% społeczeństwa białych dążyło do supremacji nad czarnymi, co wyróżniło się w apartheidzie, który uznaje się za zbrodnie przeciwko ludzkości (s. 162–163).

Przybliżając kwestie europejskie zwraca się uwagę, że integracja gospodarcza i polityczna tego kontynentu ma bogate dziedzictwo intelektualne; odnosząc się do przeszłości wskazano na korzenie integracji oraz ich propagatorów od starożytności do współczesności, od św. Augustyna kreślącego wizję uniwersalnego cesarstwa chrześcijańskiego łączącego wszystkie ludy i narody do Roberta Schumana (francuski minister spraw zagranicznych), głoszącego ideę godności i praw człowieka urzeczywistnianych w ładzie życia demokratycznego (s. 174).

Charakteryzując rzeczywistość polityczną w państwie niemieckim zauważa się, że w latach 90. nastąpiło znaczące poszerzenie się elektoratu niemieckich ugrupowań skrajnie prawicowych; siły demokratyczne ograniczają działalność struktur skrajnie prawicowych; w latach 90. zdelegalizowano 17 organizacji, które uznawano za zagrożenie demokracji (s. 180). Obecnie zamieszkuje w Niemczech ok. 52 tys. zorganizowanych zwolenników skrajnej prawicy.

Charakteryzując myśl polityczno-filozoficzną muzułmanów rosyjskich zauważa się, że rozwój świadomości w tym zakresie ujawnił się dopiero w II połowie XIX w., co było zjawiskiem analogicznym do rozwoju ruchów ideologicznych muzułmanów na Bliskim Wschodzie (s. 188).

Odnosząc wydarzenia nowojorskie do Czeczeni wskazuje się, że kraj ten obecnie znajduje się w całkowitej izolacji od świata zewnętrznego (s. 201). W świecie islamu specyficzną rolę spełnia organizacja „Bracia Muzułmanie” założona w 1928 r. w Egipcie. W ciągu kilkunastu lat stała się ona organizacją międzynarodową; jej oddziały utworzono w wielu państwach na Bliskim Wschodzie. Jej zadaniem jest reformowanie moralnego postępowania indywidualnego muzułmiana oraz kształtowanie postaw ogólnospołecznych w sferze życia społeczno-politycznego. W rzeczywistości jordańskiej stała się ona ważnym stymulatorem życia społeczno-politycznego,

przeciwdziałającym konfrontacjom na drodze przemian cywilizacyjnych (s. 214).

Odnosząc wydarzenia globalne do rzeczywistości lokalnej na przykładzie przemian w Papui Nowej Gwinei ukazano zdarzenie się tradycji oraz nowych wyzwań powodowanych przemianami globalnymi, podkreślając przy tym, że jest to prawidłowość w rozwoju kulturowo-cywilizacyjnym (s. 225).

W prezentacji kwestii tybetańskiej zwraca się uwagę na występujące współzależności we współczesnym świecie oraz potrzebę uwzględniania w sytuacjach sprzeczności interesów, konfliktów racji globalnych, regionalnych, narodowych jako pierwszych przed korzyściami lokalnymi, a także w sytuacji pojawiania się przemocy i terroryzmu, należy postawić pytania: co powoduje, że ludzie zostają terrorystami i z jakiego powodu zadają gwałt? (s. 235). Zwracając uwagę na miejsce Kościoła rzymskokatolickiego we współczesnych Chinach, podkreśla się odrębność pojmowania religii oraz wyznawania wiary; przynależność do jakiejś religii nie jest odnoszona do określonego dogmatu czy nauki; zatem jest możliwa jednoczesna przynależność do różnych religii. Wskazuje się tu, że społeczność międzynarodowa, zwłaszcza USA i kraje Unii Europejskiej wykazują zainteresowanie Chinami przede wszystkim ze względu na ogromny rynek oraz poparcie wyrażane dla walki z terroryzmem, nie zauważa się przy tym świadomie ludzkiej krzywdy, protestów przeciwko stosowaniu przemocy i walki o sprawiedliwość (s. 245).

Postrzegając przemiany *stricte* związane z wydarzeniami nowojorskimi z 11 września 2001 r. wskazuje się, że dla Amerykanów stały się one wielkim szokiem; dla Amerykanów wydarzenie to było rzeczywistością niewyobrażalną; nie wyobrażano sobie potrzeby obrony przed zagrożeniami cywilizacyjnymi, piloci zgodnie z ich wyobrażeniami dostarczali ludziom rozrywki w trakcie pokazów, Gwardia Narodowa pomagała w wypadkach klęsk żywiołowych – powodzi, trzęsienia ziemi (s. 250). Wobec uznania wydarzenia za rozpoczęcie nowej wojny, jako wroga zaczęto wskazywać Bliski Wschód (s. 253); zauważa się, że Amerykanie powszechnie nie są w stanie zrozumieć nieakceptowania ich we współczesnym świecie (s. 261). Charakteryzując polską medialną recepcję wydarzenia podkreślano poziom techniczny przekazu medialnego, komunikacji

globalnej oraz kwestie dojrzałości obywatelskiej, a w tym różnorodność podejść opcji i ocen rzeczywistości kulturowo-cywilizacyjnej świata. Wskazując na problem komunikacji globalnej, a w tym na kwestie wolności i odpowiedzialności w sieci globalnej zasygnalizowano ujawnianie się zjawisk zaliczanych do patologii globalnej, m.in. dotyczących przenoszenia do Internetu konfliktów; nowym zjawiskiem staje się w tej sferze terroryzm informatyczny.

Podnosząc kwestie dyskursu publicznego w Polsce wskazano, że w publicystyce społeczno-politycznej marginalnie traktowane są zagrożenia cywilizacyjne, w bardzo małym stopniu wykorzystuje się pogłębioną analizę socjologiczną a rozpowszechniane są iluzje dotyczące kapitalizmu; przy czym odnotowuje się, że rynek mediów przejęły w dużej mierze zagraniczne koncerny (s. 304). Rozwój gospodarczy traktuje się jako swoiste panaceum na rozwiązywanie wszelkich problemów społecznych.

Charakteryzując antyglobalistyczne ruchy społeczne, zauważa się, że tworzą je ludzie o różnych biografiach, sposobach działania, poglądach. Wspólnym ich mianownikiem jest idea sprzeciwu wobec dominującej w kluczowych punktach świata kulturze; sprzeciw ten niezależnie od poziomu racjonalizacji i emocji ma na poziomie minimum programowego charakter terytorialno-ekskluzywistyczny (s. 307). Rozpatrując kwestie dotyczące globalizacji, zarówno w wymiarze jej pojmowania, jak generowania i stymulowania zauważa się, że w istocie rzeczy prowadzi ona do powstania cywilizacji antagonistycznej, którą cechuje konfrontacja, nietolerancja, wykluczenie, jako że przeciwstawia się w niej Północ-Południowi, mężczyźnę-kobiecie, białego-kolorowemu, wzrost ekonomiczny-naturze, jedność-różnorodności, konsumizm i racjonalną rozrzutność-dobrobytowi wszystkich (s. 317). Odnosząc myśl globalizacyjną do sfery ekonomicznej wskazuje się, że współczesne przedsiębiorstwa działają w sytuacji, gdzie zarówno technologie, jak i produkty żyją coraz krócej, gdzie globalny rynek decyduje i o wyborze czynników produkcji, i o wyborze miejsc ich sprzedaży, gdzie międzynarodowa konkurencja pozbawia przedsiębiorstwa posiadanych wcześniej ochronnych barier wejścia do danej branży (s. 329).

Charakteryzując potrzebę kształtowania się rzeczywistości „społeczeństwa maksymalnego

bezpieczeństwa” zwraca się uwagę na swoistą ignorancję rosnącej technologizacji kontroli społecznej oraz ujawniającą się niską świadomość zagrożeń wynikających z postępu informatycznego, a przede wszystkim technologizacyjnego (s. 338). W prezentacji kapitału społecznego Amerykanów zwraca się uwagę, że są oni bardziej ufni do siebie niż inne społeczeństwa, „biorą sprawy we własne ręce” przez przynależność do dobrowolnych stowarzyszeń (partii politycznych, związków zawodowych, organizacji religijnych, ochrony środowiska, rekreacyjnych czy grup kobiecych); dzięki stosowaniu od ponad 200 lat większościowego systemu wyborczego, w większym stopniu niż inne społeczeństwa utożsamiają się z klasą polityczną; potrafią pogodzić „ja indywidualne” i „ja wspólnotowe”.

Prezentując kwestię wartości postspołeczności, przypomina się, że od 1968 r. upowszechniane jest pojęcie społeczeństwo postmodernistyczne, a ostatnio ponowoczesne; jego cechą jest izolowanie się od centrum aksjologicznego i autorytetów; zauważa się, że rzeczywistość ta grozi niebezpieczeństwem zachwiania porządku i inwazją chaosu (s. 351).

Szczególną społeczność w polskiej rzeczywistości regionalnej stanowią mniejszości narodowe i etniczne. W analizie poznawczej podkreśla się, że mniejszości te na gruncie amerykańskim funkcjonują w ładzie multikulturalizmu; w rzeczywistości europejskiej, a w tym w Polsce ujawnia się renesans grup etnicznych; jego oblicze jest jednak wielce zróżnicowane, uzależnione jest od genezy oraz dziedzictwa przeszłości, a obecnie od urzeczywistniania aspiracji, dążeń społeczno-ekonomicznych i politycznych. W warunkach unifikacji współczesnego świata ujawniają się jednak rozterki tożsamościowe; w dużej mierze jest ona następstwem doświadczenia polityki narodowościowej prowadzonej w Polsce po II wojnie światowej (s. 336). Egzemplifikację tej rzeczywistości stanowi obraz życia społecznego i kulturalnego Ukraińców w Bartoszycach. W ramach akcji „Wisła” przesiedlono do powiatu bartoszyckiego 4347 Ukraińców; w pierwszych latach życia w nowym miejscu zamieszkania czuli się oni źle, niepewnie w wymiarze adaptacyjno-integracyjnym (s. 369–370).

Wskazując zjawiska bezrobocia i ubóstwa zauważa się, że obecnie są to istotne globalne problemy świata. Jednostki nimi dotknięte nie są

w stanie same sobie poradzić; ujawnia się we współczesnej cywilizacji rozdziewek pomiędzy poziomem dokonań postępowych a rozmiarem niemożności uzyskiwania satysfakcji z własnego życia obejmujący szerokie kręgi ludzi na świecie (s. 383). W warunkach współczesnych przemian globalnych zmienia się obraz życia rodzinnego; w polskiej rzeczywistości kulturowej zwraca się uwagę na wartości realizowane przez rodzinę; ważne jest zatem poszukiwanie nowych form, metod i narzędzi w rozwiązywaniu problemów współczesnej rodziny (s. 401).

Nowym zjawiskiem ze względu na skalę w rzeczywistości ekonomicznej jest tzw. pranie pieniędzy, przez co rozumie się ogół czynności mających na celu ukrywanie prawdziwego źródła pochodzenia nielegalnych dochodów uzyskiwanych z przestępczej działalności i nadania im znamion legalnego pochodzenia. Pieniądże pochodzące z działalności przestępczej, np. handlu narkotykami, ludźmi, po wypraniu są wykorzystywane do finansowania handlu bronią, wojen domowych, działalności przestępczej, a w tym też działalności grup terrorystycznych. Obecnie walka z tym zjawiskiem wymaga zarówno koordynacji działań wewnątrz państwa, jak i współpracy międzynarodowej (s. 417). Wśród zagrożeń wyjątkową wagę ma degradacja środowiska naturalnego; zauważa się, że zjawisko to staje się procesem nieodwracalnym, obserwuje się szybko postępującą zagładę coraz większej ilości okazów flory i fauny. Wobec możliwości powstrzymania postępu techniczno-technologicznego jako wyzwanie ogólnoludzkie jawi się kształtowanie cywilizacji eko-rozwoju, zapewniającej zrównowagony w stosunku do zasobów naturalnych rozwój cywilizacyjno-kulturowy (s. 421–422).

Poszczególne referaty przygotowano w oparciu o starannie zgromadzoną literaturę przedmiotu; zwracają w niej uwagę w istotnej mierze opracowania obcojęzyczne, głównie proweniencji zachodnioeuropejskiej. Każdy z referatów zawiera streszczenie w języku angielsku.

Analiza zawartości poszczególnych referatów pozwala stwierdzić, że są one istotne, wartościowe pod względem treści merytorycznej; podnosi się w nich najważniejsze kwestie związane z współczesnymi przemianami globalnymi. Stawia się odważnie pytania poznawcze – czym jest globalizacja, jakie niesie ona zagrożenia dla współ-

czesnego ładu społeczno-politycznego oraz gospodarczego w skali zarówno globalnej, jak i lokalnej. Prezentuje się krytyczny ogląd recepcji społecznej zachodzących współcześnie przemian. Zauważa się, że zarówno szerokie kręgi społeczeństwa, jak i intelektualiści zadawałają się oglądem powierzchownym zjawisk i procesów. Nie starają się nawet badacze określonych wycinków rzeczywistości globalnej o pogłębioną analizę, o ich systemowe rozpoznawanie. Przyczynę tego stanu rzeczy sytuje się w kształtowaniu się człowieka jako homo mediorum, tj. jednostki nie mającej czasu dla głębszej refleksji.

Prezentowana książka jest wielce interesującym studium ukazującym sprzężenie się cywilizacji z polityką.

Andrzej Chodubski

Polska w dobie przemian, pod red. Agnieszki Kasińskiej-Metryki, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce 2004, ss. 367.

W polskim poznaniu politologicznym priorytetowe znaczenie ma współczesne rozpoznawanie zjawisk demokracji ustroju politycznego, kultury politycznej rządzących i rządzonych, socjalizacji i edukacji politycznej, wyzwań i barier ujawniających się w procesie integracji europejskiej, a w tym miejsca Polski w strukturach jednoczących się politycznie kontynentu, tworzenia się nowych instytucji politycznych, nowych typów podmiotów społecznych wpływających na przebieg transformacji ustrojowej – elit politycznych, grup nacisku, lobbingu, reakcji, aspiracji i oporów związanych z globalizacją, nowym układem stosunków międzynarodowych w makro- i mikroskali. Wyjątkową kwestią jest podejście metodologiczne w rozpoznawaniu rzeczywistości politycznej; zwraca się uwagę na potrzebę odchodzenia od powierzchownego oglądu zjawisk i procesów na rzecz stosowania *stricto* naukowych metod i technik badawczych. Zjawiska te stały się przedmiotem konferencji naukowej zorganizowanej w maju 2003 r. przez Akademię Świętokrzyską w Kielcach oraz Polskie Towarzystwo Nauk politycznych. Plonem konferencji jest 26 referatów zamieszczonych w prezentowanej książce.

Pod względem treści merytorycznej, a zwłaszcza pól problemowych referaty ujęto w formie trzech części. Pierwszą zatytułowano „Polski system polityczny w okresie zmiany systemowej; zawarto w niej siedem referatów, a mianowicie: 1. Eugeniusz Ponczek, *Aksjologiczne uwarunkowania tranzytu systemowej w Polsce po 1989 roku*, 2. Roman Bäcker, *PRL między totalitaryzmem a autokratyzmem*, 3. Karol B. Janowski, *Politologii polskiej przemiany*, 4. Agnieszka Kasińska-Metryka, *Charakter zmiany systemowej w Polsce – spór wokół definicji zjawiska*, 5. Andrzej Anzureski, *W drodze ku demokratyzmowi państwu prawa*, 6. Katarzyna Kasowska-Pedrycz, *Sądownictwo administracyjne w Polsce, w dobie przemian, Ewolucja właściwości Naczelnego Sądu Administracyjnego*, 7. Bogusława Dobek-Ostrowska, *Problem mediów masowych w procesie demokratyzacji systemu politycznego w Polsce – szanse i zagrożenia*.

W części drugiej zatytułowanej „Społeczne uwarunkowania przeobrażeń” zamieszczono 12 referatów, w następującym porządku: 1. Jacek Sroka, *Ku społeczeństwu otwartemu? Czynniki kształtujące zachowania polityczne w Polsce na przykładzie badań elektoratu Dolnego Śląska*, 2. Mariusz Kolczyński, *Kampania samorządowa 2002 – demagogia czy lokalny marketing polityczny?*, 3. Maria Marczewska-Rytko, *Demokracja bezpośrednia w warunkach przemian ustrojowych w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, 4. Marcin Gacek, *Polska na drodze do społeczeństwa obywatelskiego*, 5. Janusz Jarośniński, *Dialog społeczny czy obywatelski w regionie? Szanse i możliwości w warunkach demokracji lokalnej*, 6. Mirosława Skawińska, *Patologia społeczna i zjawiska patologiczne w Polsce okresu transformacji. Wybrane zagadnienia*, 7. Irena Fudali, *Tworzenie ładu społecznego, ekonomicznego i ekologicznego do lokalnego wdrażania ekorozwoju w Polsce*, 8. Mariusz Tomaszewski, *Polityka ochrony środowiska w Polsce w okresie transformacji ustrojowej*, 9. Ireneusz Ciosek, *Współczesne dylematy badacza polskiej myśli politycznej*, 10. Anna Wójcik-Karpacz, *Destruktywne czynniki rozwoju małych przedsiębiorstw w wybranych sferach ich makrootoczenia w dobie przemian społeczno-gospodarczych w Polsce*, 11. Jarosław Karpacz, *Konstruktywne czynniki rozwoju małych przedsiębiorstw w wybranych sferach ich makrootoczenia w dobie przemian społeczno-gospodarczych*